

บทที่ ๕

ความตกลงระหว่างไทยและฝรั่งเศสเกี่ยวกับปัญหาเขมร

- ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๑ : ฝรั่งเศส
ทำสัญญากับไทย
- ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๒ : ภายหลัง
สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสและเขมร
- ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๓ : ภายหลัง
การลงนามในสนธิสัญญาระหว่างไทยและเขมร

ความบาดหมางระหว่างไทยและฝรั่งเศสเกี่ยวกับปัญหาเขมร

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๑ : ฝรั่งเศสทำสัญญากับไทย

ต้นรัชกาลที่ ๔ ไทยเริ่มทำสัญญาไมตรีกับประเทศตะวันตก ใน พ.ศ. ๒๓๘๘ เซอร์จอห์น เบาริง ทูตอังกฤษจากราชสำนักสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียได้เดินทางมาทำสัญญากับไทย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองเป็นไปอย่างมีไมตรีอันดีต่อกัน เพราะไทยเตรียมพร้อมที่จะทำสัญญาอยู่แล้ว ในขณะที่เกี่ยวกับไทยก็ต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับฝรั่งเศส แม้แต่ในขณะเจรจาทำสัญญากับอังกฤษ ราชสำนักไทยพยายามไต่ถามอยู่เสมอว่า ข้อสัญญาซึ่งไทยจะตกลงทำกับอังกฤษนั้นจะเป็นที่พอใจแก่ฝรั่งเศสหรือไม่

ที่จริงรัฐบาลฝรั่งเศสคำริจะส่งคณะทูตมาไทย หลังจากเบาริงเดินทางกลับแล้ว นายบูร์บง (Bourboulong) ได้เคยรายงานให้รัฐบาลทราบถึงความหวังอันน่าชื่นชมซึ่งฝรั่งเศสจะได้รับ ถ้าทำสัญญากับไทยหลังจากเบาริงเดินทางกลับไปแล้ว แต่ทางการฝรั่งเศสสาขาในการดำเนินตามแผนการณ์ จนกระทั่งรัฐบาลอังกฤษได้ออกาสนี้แจ้งไปยังรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นท่านอง เชื้อเชิญให้ฝรั่งเศสมาทำสัญญาแบบอังกฤษกับไทย ลอร์ด คลาเรนดอน (Lord Clarendon) ส่งคำเชิญดังกล่าวพร้อมทั้งสำเนาของสัญญาเบาริง ผ่านสถานทูตอังกฤษที่ปารีสไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศชาวสวิส และชี้แจงให้ฝรั่งเศสทราบว่าคนไทยเตรียมพร้อมที่จะให้สิทธิพิเศษอย่างเดียวกันนี้แก่รัฐบาลฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน

อันที่จริงจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ ทรงแต่งตั้งนายบูร์บง กงสุลฝรั่งเศสประจำเมืองมาเก๊า ให้เป็นทูตมาเจรจากับราชสำนักไทย เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๘๗ แต่บังเอิญนายบูร์บง ได้ยื่นจดหมายลาตอรัฐบาลเพื่อขอกลับฝรั่งเศสในขณะนั้น วาลิวส์ก็จึงแต่งตั้งนายชาลส์ เคอ มองคินญี เป็นผู้แทนมีอำนาจเต็มมาเจรจากับไทย เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ ต่อมาได้มีการลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรี ระหว่างไทยและฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๘๘

อย่างไรก็ตามการเดินทางอันลาซารของมองคิญูมีผลก่อกวนคหิของราชสำนักไทย
มองคิญูเดินทางจากฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ และมาถึงสิงคโปร์ในวันที่
๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ เขาต้องลาซาอยู่ ณ ที่หนึ่งเคื่อนเพื่อคอยเรือคาปริซิเออซ
(Capricieuse) ซึ่งนำของขวัญต่าง ๆ สำหรับถวายพระมหากษัตริย์ไทยมา ระหว่างที่คอย
นั้นมองคิญูได้รับคำสั่งจากวาลิสกี ให้พยายามหาทางเจรจาทำสัญญากับราชสำนักเวทว

ขณะเมื่ออยู่สิงคโปร์ มองคิญูก็สั่งปาเลอกัวส์ซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ขอให้เสนาบดีไทย
แจ้งให้จักรพรรดิคือคหิทราบถึงการทำที่ทุกฝรั่งเศสจะเดินทางไปทูลถาม มองคิญูอ้างว่าฝรั่งเศสขอให้
ไทยทำเพื่อเป็นการเชื่อเพื่อแก่ประมุขของฝรั่งเศสและอังกฤษ ปาเลอกัวส์มีความเห็นว่ามองคิญู
กระทำสิ่งซึ่งไม่เหมาะสม เพราะไทยและญวนนั้นเป็นศัตรูคอกัน แคมมองคิญูก็ขังขังกรานในความ
เห็นของตน ทั้งนี้ทำให้ศคคหิของคคนไทยที่มีต่อฝรั่งเศสไม่คินัก เขาใจว่าไทยเริ่มมีความรู้สึกไม่
คิตอชาวตะวันตก ทาวน์เซนค แอริส คนออเมริกันซึ่งเดินทางมาไทยคิพบว่า คคนไทยไม่มีน้ำใจ
ไมคิตอคนอังกฤษเช่นกันเพราะไทยเกรงว่าจะประสมชคกรรมแบบเดียวกับพม่า ช้ราชคการไทย
บางคนถึงกับถามคนอเมริกันว่า สหรัฐอเมริกาจะให้ความคคุมครองแก่ไทยคิหรือไม

สิ่งที่ทำให้สัมพันธ์ไมคิริระหว่างไทยและฝรั่งเศสไม่คียิ่งขึ้นคิคือทำที่อันเฉยเฉยของฝรั่งเศส
คอไทย หลังจากทำสนธิสัญญาทางพระราชไมคิริกับไทยแล้ว ฝรั่งเศสกลับส่งสัญญาไปคิขอเรือพอค
ธรรมค แล้วส่งสนธิสัญญาที่คิรับการให้ศคคยานันแก่รัฐบาลไทย คิขอผ่านชาวโปรตุเกสซึ่งมองคิญู
คั้งให้เป็นกงสุลฝรั่งเศสประจำประเทศไทยคิในนาม ไทยคิอว่าการกระทำคั้งกล่าเป็นการคหุหมิน
เหยียบคหยาม ชัคคอกรรมเนียมประเพณีไทย เมื่อฝรั่งเศสคั้งคั้งเมอสิเออร์ เออริเออร์
(M. Heurtier) เป็นกงสุลฝรั่งเศสประจำไทยใน พ.ศ. ๒๔๐๐ คัมมิค้แจ้งให้รัฐบาลไทยทราบ
อย่างเป็นทางการจึงประสมกับการคอนรับอย่างซาเป็นจากไทย

ในขณะที่เกี่ยวกับไทยก็ระวางทำที่ของฝรั่งเศสเกี่ยวกับเรื่องเขมร คิขอเฉพาะอย่างคั้ง
เมื่อมองคิญูขอให้ไทยช่วยแผ้วถางทางให้เขาคิรับการคอนรับที่เขมรและญวนเมื่อเวลาที่เขาไป
เจรจาขอทำสัญญา คั้ง ๆ ที่เขมรเป็นประเทศราชของไทย และญวนก็คิศัตรูของไทย

ในฐานะที่เป็นประเทศเล็ก ไทยคิแสดงให้ฝรั่งเศสเห็นว่าคิพยายามช่วยเหลือฝรั่งเศส

เศสในการทำสัญญากับเจ้ากรุงกัมพูชา เท่าที่ไทยจะสามารถทำได้ ในขณะที่เดียวกันไทยส่งผู้สื่อข่าวของไทยไปในเรือของมองคิณูยีเมื่อเดินทางสู่กำปอต ไทยแจ้งแก่มองคิณูยีว่าคนทั้งเก่านั้นจะเป็นผู้ช่วยในการเจรจาระหว่างฝรั่งเศสกับเขมร นอกจากนี้ไทยขู่ว่าการของเจ้ากรุงกัมพูชาซึ่งได้รับคำสั่งให้ไปเจรจากับฝรั่งเศส หลังจากที่ผู้แทนไทยที่พระตะบองประสบความสำเร็จในการชักชวนไม่ให้เจ้ากรุงกัมพูชาเดินทางไปเจรจากับฝรั่งเศสที่กำปอต

"มองคิณูยีประณามการกระทำของคนไทยว่า เป็นการคดโกงและทำให้สัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยและฝรั่งเศสซึ่งเพิ่งทำสัญญาระหว่างกันและกันต้องกลายเป็นความบาดหมางไป การโต้เถียงอย่างรุนแรงเกี่ยวกับเรื่องนี้ทำให้ความสัมพันธ์ ซึ่งไม่ราบรื่นแต่เดิมกลับเข้มขึ้นอย่างแท้จริง"

จะเห็นได้ว่าในระยะหลังแห่งการเจรจาทางการทูตของมองคิณูยีไทยมีท่าทีเป็นชาติต่อฝรั่งเศส ขณะเมื่อมองคิณูยีกำลังขอความช่วยเหลือของไทยเรื่องเขมรและญวนอยู่ในกรุงเทพฯ พร้อมทั้งรอกจกหมายคึกคอกของมิชชันนารีอยู่นั้น มองคิณูยีได้เสนอให้ไทยส่งทูตไปฝรั่งเศสโดยเรือกลไฟฝรั่งเศส ในเดือนพฤศจิกายนภายหลังการเจรจาทางการทูตที่เวแล้ว แต่ไทยปฏิเสธข้อเสนอนี้ของเขาย่างสุภาพ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๒ : ภายหลังจากสนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสและเขมร

ไทยได้แสดงความไม่พอใจอย่างใหญ่หลวงต่อสนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสและเขมรลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยืนยันสิทธิของไทยเหนือประเทศเขมร ทรงอธิบายให้มารีแนคคี (Marinetti) ซึ่งเป็นตัวแทนกงสุลฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ ขณะนั้นทราบแต่ลากรองคิแอร์สั่งมารีแนคคีให้ยืนยันว่าฝรั่งเศสมีสิทธิเหนือประเทศเขมร และขอให้ไทยเลิกแทรกแซงในเขมรซึ่งเป็นประเทศที่ฝรั่งเศสให้ความอารักขา^{๑๒}

เจ้าพระยาพระคลังซึ่งมีฐานะเสมือนเป็นเสนาบดีกระทรวงต่างประเทศของไทยยื่นประท้วงไปยังลากรองคิแอร์และครูเอ็ง เกอ ลุส แคนายครูเอ็ง เกอ ลุส เห็นด้วยกับนโยบายของราชเชอหลูบ โลมาค ซึ่งถือว่าการได้เขมรไว้ในอารักขาของฝรั่งเศสนั้น เป็นการกีดกันไทยให้พ้นไปจากเขมร และเป็นการยับยั้งความทะเยอทะยานของอังกฤษในขณะที่เดียวกันด้วย นายครูเอ็ง เกอ ลุส จึงแจ้งให้ลากรองคิแอร์ทราบว่า รัฐบาลฝรั่งเศสเห็นชอบด้วยกับการลงนามในสนธิสัญญา

ระหว่างฝรั่งเศสและเขมร

ปฏิริยาตอบโต้ชั้นรุนแรงของไทยคือ ไทยและเขมรได้ทำสัญญาฉบับลงวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๖ สัญญานั้นได้รับการให้สัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๗ ยืนยันว่าเขมรเป็นประเทศราชของไทย ดังนั้นจึงเกิดสงครามเป็นขึ้นระหว่างไทยและฝรั่งเศส โอบาเรท (Aubaret) กงสุลฝรั่งเศสประจำไทยในเวลานั้นต้องรับหน้าที่เจรจากับไทยเพื่อให้สัญญานั้นเป็นโมฆะพร้อมทั้งทำให้ไทยรับรู้เป็นทางการว่า ไทยสูญเสียสิทธิเหนือเขมรโดยสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตามสัญญาฉบับนั้นแสดงถึงทัศนคติของไทยในระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งเริ่มตระหนักว่าไทยมีความจำเป็นต้องยืนยันสิทธิครอบครองประเทศราชของตนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ขณะเมื่อชาวตะวันตกได้แผ่อำนาจเข้ามาในเอเชียอย่างกว้างขวางขึ้นทุกที

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในระยะที่ ๓ : ภายหลังการลงนามในสนธิสัญญาฉบับระหว่างไทยและเขมร

สัญญาฉบับวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๗ มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสคือ

ก. เกิดสงครามเป็นระหว่างประเทศทั้งสอง

ไทยพยายามจะให้มีการปฏิบัติเพื่อยืนยันสิทธิของไทยตามสัญญา ขณะนั้นองค์พระนโรดมยังไม่ได้รับการราชาภิเษก เพราะเครื่องราชกกุธภัณฑ์ได้ถูกเก็บรักษาไว้ที่กรุงเทพฯ เพื่อความปลอดภัยตั้งแต่ครั้งองค์พระนโรดมหนีพวกกบฏ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระประสงค์ให้องค์พระนโรดมมารับการราชาภิเษกที่กรุงเทพฯ

วันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๗ องค์พระนโรดมเดินทางจากอุงคัมมิไชยมากรุงเทพฯ โดยเรือของทางราชการไทย แต่ศูคารท์ เคอ ลาเกร ไซ่เข้ายึดเมืองอุงคัมมิไชยและชักธงฝรั่งเศสขึ้นเหนือพระราชวัง องค์พระนโรดมจึงต้องคัดสินพระทัยเดินทางกลับเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๐๗ รัฐบาลฝรั่งเศสดูโอกาสนั้นให้สัตยาบันสัญญา ซึ่งทำไว้ระหว่างฝรั่งเศสและเขมร เมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๗

ซึ่งที่จริงการที่จักรพรรดิในเยอรมันที่ ๒ ทรงร้องขอการให้สัตยาบัน เพราะ ทรูเอ็ง เกอ ลูท รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ที่ระ เวง เจ้าพระองค์ เรายังเห็นว่าถ้าฝรั่งเศส คิดจะกับเยอรมันโดยไม้ออชญาตจากวิญนาญก่อนแล้ว จะทำให้ไทยเปลี่ยนนโยบายกลับไปเป็น มิตรซึ่งกันและกันบ้างก็จริง จึงเกิดการโต้แย้งระหว่างทรูเอ็ง เกอ ลูท และ ราชเชอญี่ โจนาค ซึ่งเห็นว่าฝรั่งเศสไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงไทย แต่ควรระวังถึงผลประโยชน์ของชาติไทยเป็นทางมา รุกรานดินแดนของฝรั่งเศส จึงไม่ควรยินยอมให้เยอรมันเป็นอิสระภายใต้ความคุ้มครองของฝรั่งเศส หรือไมก็ตองยึดส่วนหนึ่งของเยอรมันไว้ จึงที่ทรูเอ็ง เกอ ลูท เห็นด้วยกับนโยบายของราชเชอญี่ โจนาค และรับรองว่ากระทรวงการต่างประเทศจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ในที่สุดไทยต้องยินยอมให้องค์ ธรรมนูญการราชาภิเษกที่อุ้มมีไซม เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ภายใต้การดำเนินงานของทั้งไทยและฝรั่งเศส ในขณะฝ่ายไทย คือ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้า จวน สุทนต์ เกอ ลูท เป็นประธานฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสพยายามจำกัดสิทธิของไทย จะเห็นได้ว่าเมื่อฝรั่งเศสยอมให้องค์ ธรรมนูญ ความหมายบรรดาการแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ นั้น ฝรั่งเศสเพียงแต่อนุญาตให้ องค์ธรรมนูญไทยเข้าพระมหากษัตริย์ไทยที่ราชแค้นในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ เท่านั้น แต่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวมิได้เสด็จไป

ข. มีความพยายามทางการทูตระหว่างไทยและฝรั่งเศส

ในขณะที่ไทยพยายามเป็นพันธมิตรของคนเอเซียเยอรมัน ฝรั่งเศสกลับเจรจากับกวีตี ทางเพื่อล้มเลิกสัญญา โดยเฉพาะอย่างซึ่งฝรั่งเศสไม่พอใจ ข้อ ๒, ๓, และ ๑๑ ของสัญญานั้น อันมีผลเท่ากับว่าไทยกลับเยอรมันไว้ทั้งประเทศ

ในระยะแรกไทยเราได้เสนอสัญญา ๒ ข้อ คือ เจ้าพระยาสุรินทรวงศ์ถึง

ข้อ ๑ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสยามจะยอมรับโดยจะแจ้ง ความแก่ทั้งนี้ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอ้าเมระเศอฝรั่งเศส ได้ตกลงกัน เมื่อเยอรมัน

ข้อ ๒ ว่า หนังสือสัญญาซึ่งกรุงเก่าตามราชครกับกรุงเขมรที่เก่าไว้เมื่อ
๓ เดือน เดือนเมษายน ๑๖๖๓ หนังสือสัญญานั้นใจไม่โตของใจว่าเป็น
โลกาณฝ่ายไทยจะไร้อธิปไตยหนึ่ง ในหนังสือสัญญานั้นก็ว่า ใจไม่โต

ข้อ ๓ ว่า สมเด็จพระเจ้าข้าเบรตเคยฝรั่งเศสมีน้ำใจให้เมืองเขมร
อยู่เป็นสิทธิแก่หัว ใจขึ้นอยู่กับผู้ใด เพราะคั้งนั้นพระเจ้าข้าเบรตเคย
ฝรั่งเศสมีน้ำใจให้เมืองเขมรอยู่เป็นสิทธิแก่หัว ใจขึ้นอยู่กับผู้ใด เพราะ
คั้งนั้นพระเจ้าข้าเบรตเคยฝรั่งเศสให้สัญญาจะไม่เอาที่เมืองเขมร ให้
เพิ่มเพิ่มแก่หัวเมืองเขมร ซึ่งเกินของของฝรั่งเศส

ข้อ ๔ ว่า เมืองพระตะบอง เมืองนครเตียมราช ซึ่งขึ้นกับกรุงเทพ
มหานครนั้น เขตแดนหัวเมืองนั้นติดกับเมืองเขมร เพราะคั้งนั้นภาย
หลังคองท่าสำคัญให้รู้ว่า หัวเมืองเหล่านั้นเขตแดนด้วยผู้เพียงใดเพื่อ
อย่าให้ริมเอาที่ของเขมรและจะวิวาทกัน

ข้อ ๕ ว่า เมืองเขมรคองอยู่เป็นสิทธิแก่หัว ใจขึ้นกับผู้ใด คองอยู่เป็น
เมืองกลางฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่งแลไทยฝ่ายหนึ่ง แต่ว่าเพราะเหตุว่ากรม
เบ็บบกอน ๆ สมเด็จพระเจ้ากรุง ^(บุตร)เสนาฯ คองไรเจ้าพนักงานมา คำนับ
สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม แลคองไรเจ้าพนักงานมาคำนับสมเด็จพระ
เจ้าข้าเบรตเคยฝรั่งเศสเวลานี้ด้วย การมาคำนับนี้คองรู้จะแจ้งว่า
เป็นการมีดีเท่านั้น ไม่เป็นอันตรายประการ ^{ใด} } กับความเป็น
สิทธิแก่หัว ^{หนึ่ง}

ข้อ ๖ ว่า ข้อสัญญานี้ได้เขียนเป็นอักษร { ไทย ข้อความอย่าง
ฝรั่งเศส }
เห็นด้วยกันเขาเป็นแน่ได้ ทั้งอักษรไทยและอักษรฝรั่งเศส

ระบะท้อมาเจ้าระบะทา วิตุยวงศได้ยื่นหนังสือสัญญา ให้โยบมาเพื่องนี้ขอความคั้งนี้

ข้อ ๗ ว่า ความปฏิพัทธ์เมืองไทยเกี่ยวข้องกับเมืองเขมร แลก่อนมา

อย่างไร ฝรั่งเศสยอมรับแล้วจะให้อยู่ตั้งแค่นั้น ถึงกำหนดปี
เมืองเขมรลงเครื่องราชบรรณาการให้แก่เมืองไทย และระเทศ
นับถือเมืองไทยเหมือนอย่างเคยเข้ามา คอเวอนแนมฝรั่งเศสก็
คอเวอนแนมไทยก็ดี ไม่บังคับในการของคอเวอนแนมเมืองเขมร
ข้อ ๒ ว่า เขตแดนเมืองไทย { เมืองพระตะบอง
เมืองนครเสียมราฐ } และเมือง

ลาวของไทยซึ่งก็คือเขตแดนเขมร ฝรั่งเศสยอมรับให้คงอยู่ตาม
ที่ตั้งที่สืบแก่กันมาในกาลนี้ พวกเขมรก็ไม่ล่วงเข้ามาเป็นคเป็น
ในเขตแดนไทย ไทยก็ไม่ล่วงเป็นคเป็นในเขตแดนเขมร

ข้อ ๓ ว่า คน { ฝรั่ง
จีน } คอเมืองไทยหมดหน้าเราในเขตแดน

เขมร ๆ ในอาณาเขต เขมรจะจับตัวส่งให้แก่ไทย ถ้าคน { ฝรั่ง
จีน } ฝรั่ง

เมืองเขมรหมดหน้าเราอยู่ในเมืองไทย ไทยจะจับตัวส่งให้
เหมือนกัน

ข้อ ๔ ว่า เจ้าเขมรเคยเข้ามาอาศัยอยู่ ๓ เมืองไทย คอเวอน
แนมฝรั่งเศสไม่ชักขวาง ซึ่งเจ้าเขมรจะเข้ามาอยู่เมืองไทย คอ
ไม่ ถ้าเจ้าเขมรจะไปอยู่ในที่ของฝรั่งเศส คอเวอนแนมไทยก็ไม่
ชักขวางห้ามปราม

ข้อ ๕ ว่า คอเวอนแนมฝรั่งเศสเป็นเมืองใหญ่ มีอำนาจมากจะรับ
ให้เขมรระเทศคือเมืองไทย ความซึ่งว่าไว้แก่กรมพระถนอม

ข้อ ๖ ว่า เมื่อให้สัญญาต่อกันกับฝรั่งเศสไทย ด้วยเมืองเขมร
ตกลงตั้งที่แล้ว ไทยขอขมกษัตริย์ที่กำกับเขมรในข้อข้างบนเขียนไม่
อ้างไม่ว่าคอไป ถึงนานไปข้างหน้ามีข้ออ้างว่าก็ไรไม่ได้

ข้อ ๗ ว่า เมื่อให้เขมรเป็นเมืองต่างตามใจเขมรตั้งนั้นแล้วเขมร
จะให้ชายอะไรแก่ไทย ๆ จะให้จะชายอะไรแก่เขมรก็ได้ ความ

ขุนนางฝรั่งเศสต้องไปเป็นพยานพร้อมกันด้วย

ข้อ ๕ ว่า เมืองเขมรต้องอยู่เป็นสิทธิแก่ตัว ไม่ขึ้นแก่ผู้ใด คงอยู่เป็นเมืองกลาง ฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่งแลฝ่ายไทยฝ่ายหนึ่ง แคว้น เพราะเหตุกรรมเนียบมาก่อน ๆ พระเจ้ากรุงเขมรต้องให้เจ้าพนักงานมาค่านับสมเค็จพระเจ้ากรุงสยาม แลต้องให้เจ้าพนักงานมาค่านับพระเจ้าเอมเปรอฝรั่งเศสเวลาหนึ่งด้วย การมาค่านับนั้นต้องรู้จะแจ้งว่าเป็นการนับถือเท่านั้นไม่เป็นอันตราบประการใดประการหนึ่ง กับความเป็นสิทธิแก่ตัว ถ้าพระเจ้ากรุงเขมรส่งบรรณาการเหมือนตามเคยมาแต่ก่อน ๆ ไทยกับเขมรจะไปมาหากันโดยทางไมตรี ฝรั่งเศสก็ไม่ห้าม

ข้อ ๖ ว่า เจ้าเขมรเคยเข้ามาอาศัยอยู่ ณ เมืองไทย คอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสไม่ขัดขวาง ซึ่งเจ้าเขมรจะเข้ามาอยู่เมืองไทยต่อไป ถ้าเจ้าเขมรจะไปอยู่ในที่ของฝรั่งเศส คอเวอนเมนต์ไทยก็ไม่ขัดขวางห้ามปราม

ข้อ ๗ ว่า คอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสรับให้เขมรประพฤติกามข้อสัญญา ซึ่งว่ามานั้นจริงทุกประการ

การที่ไทยยินยอมถอนสัญญาที่ทำกับเขมรนั้น เพราะไทยเกรงอำนาจของฝรั่งเศสซึ่งได้ส่งเรือปืนชื่อ มิทราแย (Mitraille) เข้ามากำกับการเจรจาด้วย เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ที่สมุหกลาโหมได้ชี้แจงไปยังพระสยามธุระพาทะ กงสุลไทยประจำกรุงลอนดอนว่า "คนฝรั่งเศสทำสิ่งไรก็เอาอำนาจเข้ามาชมเอาดังนี้ ครั้นจะว่ากล่าวโต้แย้ง ก็จะเป็นความลำบากก็คยาวไป จึงได้ยอมทำอากริแมน ดอนหนังสือสัญญาเก่าเสีย แต่ ณ วันที่ ๑๔ เดือนพฤษภาคมแล้ว ความที่ปล่อยเมืองเขมรเสีย นั้น เพราะเห็นว่า จะรักษายาก จะต้องเป็นความเกี่ยวข้องกับฝรั่งเศสรำไป เมืองไทยมีอำนาจน้อยผู้ไม่ขึ้น มีแต่จะแพพ่ายไปทุกคราว"

จะเห็นได้ว่าตามข้อ ๔ แห่งสนธิสัญญานี้ไทยเสียเขมรทั้งประเทศยกเว้นเสียมราชู

พระตะบอง แต่ปรากฏว่ารัฐบาลฝรั่งเศสไม่พอใจข้อนี้ โอบาเวทจึงมีหนังสือถึงท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหม ขอเปลี่ยนเนื้อความในข้อ ๔ เสียใหม่ ฝ่ายไทยเห็นว่าขอเสนอใหม่ ของฝรั่งเศสนั้น จะทำให้สัญญาากำรวมยิ่งขึ้น ข้อความและเหตุผลซึ่งไทยตอบฝรั่งเศสไปมีดังนี้

...ข้อ ๔ อย่างใหม่ท่านเขียนมาในฉบับวันที่ ๑ แลเขียนมาในคูเทียบฉบับที่ ๒ ว่า เมืองบักบองแลเมืองนครเสียมราบสองเมือง—ซึ่งเป็นเมืองคึกคักกับเมืองเขมร สองเมืองนี้คงดีถือว่าเป็นเมืองของไทย ขอเวอนแมนต์ฝรั่งเศสต้องยอมดังนี้ ภายหลังจะทำเขตแดนแห่งสองเมืองนี้ เพื่อเขมรจะไคอยู่ความบริบูรณ์อัคราๆ คอไป...ก็ในข้อ ๔ อย่างใหม่ที่ท่านเขียนมาไทยก็ขอเมืองลาว—ออกเสียก็เป็นที่ให้เกิดความรำพึงไปอย่างหนึ่งว่า ทางเมืองสมมุกสมมูรของเขมร คอกับเมืองเชียงแตงลาวขึ้นไทยนั้น ในสัญญานี้ไทยก็เสียก็อันเป็คของเพื่อจะรองรับ ความคักสินใหม่ยากไป ภายหน้า หาเป็นวันแล้วควยสัญญาไม่ แลข้างปลายว่าภายหลังจะทำเขตแดนของสองเมืองนี้เพื่อเมืองเขมรจะไคอยู่ครบบริบูรณ์อัคราๆ คอไปคังนั้นั้น ทรงแปลความว่าเมืองสองเมืองนี้ เคียวนี้ฝากไทยไว้ก่อน นานไปภายหลังจะชอยกเอาไปเป็นของเขมร ชาติที่เคียว^{๒๓}

เป็นที่น่าสังเกตว่าในระยะหลังไทยไม่ไคค่านึงถึงปัญหาเรื่องจะเสียเขมรไปแต่เพียงอย่างเคียว แต่ไทยยังต้องห่วงใยในดินแดนอื่นทางทิศเคียวกันซึ่งขึ้นอยู่แก่ไทย คือ ลาว อีกควยมีหลักฐานปรากฏเป็นสำเนาว่าไทยไคคักถึงปัญหาคังกลาวนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ไคทรงพระราชนิพนธ์ข้อความคอบกงสุล (แคข้อความนี้ไม่ไคมีไป) คงเหลือสำเนาข้อความอยู่เท่านั้น

เมืองที่คอกับเมืองเขมรนั้น มีไคแค่เมืองบักบอง เมืองเสียมราบ เมืองหลัง เมืองซีแครง เมืองสโทง เมืองกระพงสวายเป็นเมืองไทยไคราบ้าง ลาวบ้าง มีอยู่คึกคอกแดนเขมร ข้างเหนือไปจน

เมืองเชียงตุง ที่ต่อกับเมืองสมบูกสมบูรณของเขมรในลำแม่น้ำ
 ของกัมพูชาไป ลาวบาง ชาติตระกูลบาง ต่อกับเมืองเขมรก็มี
 อยู่มาก ไม่เป็นของไทย ๆ ไม่เป็นชุธะ ก็ในสัญญาที่ว่าให้อุ
 เปลี่ยนนั้น ถอนคำสำคัญเสีย คือคำที่ว่าไทยจะไม่ล่วงเกินเขา
 ไปในแผ่นดินของเขมร ๆ จะไม่ล่วงเกิน เขามาในเมืองขึ้นของ
 ไทย คำนี้ได้มาแล้ว ครั้นเอาออกเสียก็เป็นทีให้ของแก่เขมร..
 เขมรถือว่าตัวขึ้นอยู่ในอำนาจโตใหญ่แล้วจะคิดกัน เขามาปล้นบ้าน
 เมืองไทยโคราช ปากอง แลลาวขึ้นแก่ไทย ที่คือเขตรแดนไกล
 เคียงกับเขมรพวกนั้นก็ป็นชาวป่าไม้วางอย่างไรก็จะแตกกัน ไป
 ต่าง ๆ ... แลลาวของไทยที่ตั้งอยู่ต่อกับแดนเขมร จะเป็นความ
 กันก็ยากที่จะตัดสิน ได้ความลำบากในภายหน้า... ลาวในเมือง
 เหล่านั้นฆ่าหลวงฝ่ายไทย ก็ไปตรวจความมีชื่อแลสามะโนครวั
 ในมาญีพระสุริยวงศ์ในกรุงเทพฯ เหมือนคนในหัวเมืองขึ้นใน ชั้น
 กลาง จะเป็นเมืองคางหางเห็นออกไป เช่นเมืองประเทศราช
 ขึ้นนอกก็หาไม่ จึงทรงพระราชดำริว่าสัญญาที่ทำ บอมเขมรให้
 เป็นเอกราช คางอาณาจักรออกไปแล้ว จะต้องมึสัญญาว่าเขมร
 จะไม่ทัพี่ ล่วงเกินเข้ามาในแผ่นดินที่ขึ้นแก่ไทยอยู่ในบัดนี้ ๒๔

ฝรั่งเศสก็ยงว่าที่ออกชื่อเมือง "ลาว" ในสัญญานั้น ให้หาเสียให้ชัคว่า เมืองลาว
 ฟากตะวันออกเป็นของเขมร แต่สมุหพระกลาโหมอ้างว่า เมืองลาวฟากตะวันออกเป็นของไทยทั้งสิ้น
 ในภายหลังเมื่อโอบาเรทเห็นแน่นอนว่าลาวเป็นของไทยจริง ๆ เจ้าเมืองหลวงพระบางเล่าก็เคยเดิน
 ทางมาเฝ้า และถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาด้วย ฝรั่งเศสจึงไม่ขอพูดถึงลาวในสัญญา นอกจากเรื่องเขมร
 กับไทยเท่านั้น แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ฝรั่งเศสจึงไม่พอใจ ในที่สุดเมื่อไทยยินยอมไม่เอียดังคำ
 ว่าลาวในสัญญา สัญญาที่ตกลงจะทำกันใหม่นั้น ก็มีปัญหาคือเรื่องถอยคำในสัญญาภาษาฝรั่งเศส
 และภาษาไทยไม่ตรงกัน ต่อมาไทยก็ยงไม่ไห้ฝรั่งเศสเข้ายุ่งในเรื่องมกกันเขตแดน โคบจะใช้
 แผนที่ซึ่งโอบาเรทเคยทำไว้เป็นบรรทัดฐาน โอบาเรทก็อ้างว่าแผนที่นั้นไม่ถูกต้อง ๒๕

เพื่อช้จัดปัญหาการโต้แย้งในกรุงเทพฯ ทางราชสำนักไทยจึงส่งราชทูตไปเฝ้าจักรพรรดินโปเลียนที่ ๓ เสร็จทำสัญญาใหม่ให้พระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์เป็นราชทูต พระราชเสนาเป็นอุปทูต ราชทูตไทยที่ไปครั้งนั้นได้รับความสำเร็จก็ยิ่ง ด้ยความสนับสนุนช่วยเหลือของนายมองคิญญี ไทยและฝรั่งเศสได้ตกลงทำสนธิสัญญามับ พ.ศ. ๒๔๑๐ มอบเขมรให้อยู่ใต้อการคุ้มครองของฝรั่งเศสโดยสิ้นเชิง สนธิสัญญานั้นมีข้อความดังนี้

ข้อ ๑ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามยอมความป้องกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าจอมเปเรอโคป้องกันเมืองเขมร

ข้อ ๒ ว่า หนังสือสัญญาซึ่งไทยและเขมรไต่ทำไว้ในเคื่อน คิแชมเบอร์ ศุภศักราช ๑๘๖๓ ไช้ไม่ได้ ไปเบื่องหน้าผู้ครองฝ่ายสยาม จะอ้างข้อหนึ่งข้อใดในหนังสือสัญญานั้นไม่ได้

ข้อ ๓ ว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม และพระเจ้าแผ่นดินจะสืบพระราชอิศริยยศ จะไม่ขอสวดยอากร เครื่องบรรณาการฎาของอื่น ๆ ซึ่งเป็นสำคัญเมืองขึ้น ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าจอมเปเรอฝรั่งเศสสัญญาจะไม่เอาแผ่นดินเขมรเพิ่มเติม แก้วหัวเมืองญวนซึ่งเป็นของฝรั่งเศส

ข้อ ๔ ว่า เมืองพระตะบอง แลเมืองนครเสียมราบกงอยู่เป็นของไทย เขตแดนสองเมืองนี้ และเขตแดนเมืองอื่น ๆ ของไทย ซึ่งติดต่อกับเขตแดนของเขมร กงอยู่ตามสังเกตกันในกาลบั้กันจะตกลงกำหนดโดยเข็ว ผู้ครองฝ่ายสยามแลผู้ครองฝ่ายเขมร จะให้ขุนนางไปปักปันเขตแดนเป็นสำคัญ ทอหนาพรวมกันกับขุนนางฝรั่งเศส ซึ่งกาวเนอรัผู้สำเร็จราชการเมืองไซงอน จะไช้ไปปักเขตแดนตกลงกันแล้ว ขุนนางฝรั่งเศสจะทำแผนที่เป็นสำคัญโดย ชื่อตรง

ข้อ ๕ ว่า ไทยจะไม่ลวงเข้าไปในเขตแดนเขมร ๆ จะไม่ลวงเข้ามาในเขตแดนของไทย คนฝ่ายไทยคนฝ่ายเขมรจะไปค้าขาย แลอาไศรยไปมาหากันโดยดีก็ได้ ถ้าคนอยู่ในมึงคัมไทยจะทำผิดควย

กฎหมายในที่เมืองเขมร เจ้าพนักงานเขมร จะทำโทษ โทษบุญคือ รรม
 ความกฎหมายฝ่ายเขมร ถ้าคนอยู่ในบึงกับเขมรทำผิดกฎหมายในที่
 เมืองไทย เจ้าพนักงานไทย จะทำโทษตามกฎหมายไทย โทษบุญคือ รรม
 ข้อ ๒ ว่า เวือฝรั่งเทศจะขึ้นลงตามอำนาจ—ของแผ่นดินและในศาล
 เสรกแทนโคโดยสววก คอเวอนแมนไทยจะทำเนิกร่องสำรับตัวผู้
 ซึ่งจะไปสุดแต่เจ้าพนักงานฝรั่งเทศจะ กำหนดก็ยังมีไม่ไว้แก่เจ้าพนักงาน
 ฝรั่งเทศเมืองไซ่งอน เจ้าพนักงานฝรั่งเทศ เมืองฝรั่งเทศ
 เมืองไซ่งอน ลงชื่อประทับตราฝรั่งเทศ โทษบุญซึ่งจะไปเข้าในแผ่นดิน
 จีนของไทย จะต้องถือตามหนังสือสัญญาในอนุสัญญาราช ๑๘๘๖ ปี
 เบิกร่องนี้จะให้โทษอย่างเดียวกันกับเบิกร่องที่ว่าในข้อ ๑ หนังสือ
 สัญญาอนุสัญญาราช ๑๘๘๖ ปี แลผู้ตั้งหนังสือเบิกร่องให้มีชื่อรักษา
 จะโตแก่เจ้า } ข้างไทย
 พนักงานฝ่าย

ข้อ ๓ ว่า คอเวอนแมนฝรั่งเทศ จะบังคับให้เขมรถือตามหนังสือ
 สัญญานี้

ข้อ ๔ ว่า หนังสือสัญญานี้เจ็นเป็นอักษรไทย อักษรฝรั่งเทศถูกต้อง
 กัน ไร้ไค้เหมือนกัน

ข้อ ๕ ว่า หนังสือสัญญานี้จะคงรชาติไทยเหมือนกันที่กรุงสยาม ใน
 กำหนด ๕ เดือนกว่าเร็วกำหนดจะโต

สิ่งที่น่าสังเกตในการเจรจาระหว่างไทยกับฝรั่งเทศเกี่ยวกับเรื่องเขมรก็คือ ในระยะ
 แรกไทยมีท่าทีแข็งข้อฝรั่งเทศ โดยเถียงว่าหากไม่ได้มีอาณาเขตเฉพาะของแม่น้ำโขงเท่านั้น แต่
 ยังมีบริเวณข้ามแม่น้ำโขงไปอีกมาก ในวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ สมุหพระกลาโหมได้ปฏิเสธ
 เป็นทางการไม่ยอมแก้ไขข้อความของสนธิสัญญาเมืองฝรั่งเทศเสนอพร้อมทั้งแสดงความเป็นพอใจโดยมาเรห
 อย่างเปิดเผย

เราคิดว่า... ยกคำข้างนี้เพราะเชื่อในความดีตนของอังกฤษ... ระยะเวลาหกเดือน
กระดุมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมี... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้นเกาะเงวี่ได้ ๑๒ วันจาก... ๑๘๖๘ (๑)

ไบบิงมีสเตอร์ นอคซ์ (Knox)... หนึ่งจากสี่คนซึ่งไบบิงเกิดเมืองใหม่ในวัน... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้น
นั้นว่า... ในทวีปเจ้าแม่เหล็กเมืองใหม่... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้นไบบิงเป็นของอังกฤษมากกว่าฝรั่ง... ๑๒

ในเวลานั้นความดีตนกับฝรั่ง... ระยะเวลาหกเดือนกระดุมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้
อังกฤษและจะเป็นสิ่งใหม่บาง... จึงได้ทรงขอ ความช่วยเหลือจากอังกฤษ... ปรากฏอยู่ใน ระยะเวลาซึ่ง
ในเวลาซึ่งเกี่ยวข้องกับ... ๑๒... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้นไบบิงเป็นของอังกฤษมากกว่าฝรั่ง... ๑๒

ในระยะเวลาซึ่งไบบิงไทยได้ออกตามความประสงค์ของฝรั่ง... ปรากฏเป็นเกาะ
ไทยเห็นว่าอังกฤษไม่ได้อะไรซึ่งไบบิงกลางเกาะฝรั่ง... คำซึ่งจากลอร์ด สแตนลีย์ (Lord Stanley)
ถึงมีสเตอร์ นอคซ์... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้น

... คำซึ่งจะมีกระวังและรักเสียงการร้องไห้เห็นดวงอาทิตย์ขึ้น
ไกล ๆ กับผู้แทนฝรั่ง... ๑๒... ระยะเวลาซึ่งในเวลานั้นไบบิงเป็นของอังกฤษมากกว่าฝรั่ง... ๑๒

กลุ่มแล้วสนธิสัญญาฉบับ... ๑๘๖๐... ระยะเวลาซึ่งไบบิงและฝรั่ง... คำซึ่งในเวลานั้นไบบิง
ส่วนใหญ่ของประเทศเดนมาร์ก และเกาะ ๒ เกาะเป็นเนื้อที่ระยะเวลา ๑๒,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร

(๑)
ดูภาคผนวก

สวนแม่น้ำกอนันต์เลข ๑๘ น. จนถึงตอนใต้ของแม่น้ำโขงในเขตประเทศเยอรมนี
เพื่อเป็นเขตกันชนและที่จะอาศัยเกาะแม่น้ำที่ล้อมรอบขึ้นใน
การเดินเรือนี้ ควรให้รวมกันไว้ทั้ง ๑ ประเทศ (ไทย เวียดนาม
เยอรมนี)

ต่อมาฝรั่งเศส ได้อ้างว่า เมื่อไม่เกิด ความยุ่งยากขึ้น และเขตแดนเยอรมนีและแม่น้ำโขง
ไทยก่องไม่โตมีกำลังทหารไว้ ๑ ประเทศของ เสียมราฐ รวมทั้งเขตที่ตั้งอยู่ในบริเวณ ๑๕ กม. บนฝั่ง
ขวาแม่น้ำโขง บ้านไร่เรือหรือที่เกาะมีอาวูอื่นใดและเขตแดนเยอรมนีและแม่น้ำโขง ความวางตัว
ซึ่งไทยและฝรั่งเศส จะกระทำใน พ.ศ. ๒๔๘๒ นี้ เกิดขึ้น ผลที่ได้เห็นแล้วว่างานของฝรั่งเศสที่จะ
คุมอำนาจในเสียมราฐ ประเทศของอีก ยังมีข้อเท็จจริงในรายงานของ ลอร์ด คิลเบอริน รายงาน
ไปยัง ลอร์ด โรเบอर्ट "... จากเอกสารว่า นาย จาโรชมีความเชื่อเรียกบางส่วนของ
น. เดอมีร์ เดอวิลเลอโรส ถูกออกจะอยู่นอกแนวและเกินกว่าขอความในคำสาทของมาก เช่นในข้อ
๕ (๑) มีลักษณะเหมือนจะถูกรวมแคว้น ประเทศของแคว้นรวัก (เสียมราฐ) เข้ากับประเทศ
เยอรมนีในลักษณะ "ซอลเวอไร" (Zollverein) "

เดอวิลเลอโรสได้สรุปผลการดำเนินงานของฝรั่งเศส ในสภาว่า "... ในที่สุด เราได้
กำหนดการบางอย่างไว้ใหม่ ๑ ประเทศของ และเสียมราฐ ก็เรื่องสำคัญแห่งการบูรณการที่มี
มาสู่เมืองกอมบ็อง อันอาจทำให้ราชรัฐเสียมราฐ หวังเห็นว่าความเชื่อกับของเยอรมนีและไทยใน
จะมั่นคงยิ่งขึ้น"

(๑) ข้อ ๕ - ภายในเขตหวงห้าม (reserved zones) ห้ามมิให้ตั้ง
ทุกสถานและห้ามมิให้เกินภายในที่ดินคาเชาและออก หรือออกยึด
แทนให้คู่กัน หรือตั้งในท้องที่เหล่านี้เมื่อหลังเขาไม่ในโลซินไอนาและ
เยอรมนีจะไม่เสียภาษี (ดินแดนหวงห้ามประกอบด้วย ประเทศของ
เสียมราฐ กับบริเวณเขตอีกแห่งหนึ่งซึ่งกว้าง ๑๖ ไมล์และยื่น ขึ้นไป
ตามฝั่งขวาแม่น้ำโขง จนถึงกรมแดนจีน)
(จาก หนังสือเอกสารประวัติศาสตร โลก อีจ บูยานนท์)

ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ไทยต้องยอมเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสเป็นครั้งที่ห้า คือเสีย
 หนองคาย เขมบวง และศรีโสภณ เป็นเนื้อที่ประมาณ ๕,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร เขมบวง
 หนองคาย ล้วนในก็เป็นของฝรั่งเศสทั้งหมดในรัชกาลที่ ๕ จึงอาจกล่าวได้ว่าสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ.
 ๒๔๕๑ ซึ่งระบุข้อความเกี่ยวกับดินแดนอันเป็นปัญหาและเกี่ยวกับสภาพนอกอาณาเขตนั้น มีเหตุทำให้
 ปัญหาเขมรระหว่างไทยและฝรั่งเศสสิ้นสุดลงโดย